

NÉMETH FERENC

AZ ALBÁN POLITIKAI TÉR VÁLTOZÁSAI ÉSZAK-MACEDÓNIÁBAN

A hazai Balkán kutatásokban számos vakfolt figyelhető meg; ezek közül csupán egy az Észak-Macedóniában élő albán közösség, illetve (az etnikai törésvonalak mentén szerveződő) politikai pártjaik közötti dinamika. Habár az elmúlt években Albániával, tágabb értelemben pedig az albán történelemmel, nemzetépítéssel és diaszpórával kapcsolatban jelentek meg átfogó, magyar nyelvű tudományos munkák¹, ezek legtöbbje Koszovó kivételével² kevés hangsúlyt fordította a félsziget többi országában őshonos albán kisebbségre. Ezzel párhuzamosan Észak-Macedónia³ is csak korlátozott témakörök kapcsán jelenik meg a szakirodalomban: az ország bonyolult külpolitikai kapcsolatrendszere (vagyis történelmi, vallási és identitásbeli vitái Görögországgal, Szerbiával és Bulgáriával) mellett a legtöbb kutatás az 1990-es évek albán-macedón viszonyára, valamint a 2001-es korlátozott fegyveres konfliktust lezáró, az ország állam- és közigazgatási alapjait a mai napig befolyásoló ohridi keretmegállapodás (*Ohrid Framework Agreement, OFA*) végrehajtására fókuszál. A volt jugoszláv tagköztársaság kapcsán így kevésbé kutatott téma az ország legnagyobb kisebbsége, valamint az albán szavazatokra építő politikai pártok közötti kapcsolatrendszer. Pettifer az észak-macedóniai albánokkal szembeni

¹ Magyarország szerepvállalásáról az albán állam-és nemzetépítésben, valamint a magyar-albán kapcsolatokról, L.: CSAPLÁR-DEGOVICS Krisztián: *„Nekünk nincsenek gyarmataink és hódítási szándékainak”. Magyar részvétel a Monarchia gyarmatosítási törekvéseiben a Balkánon (1867–1914)*, Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 2022; Uó. (szerk.): *„These were hard times for Skanderbeg but he had an ally, the Hungarian Hunyadi”. Episodes in Albanian–Hungarian Historical Contacts*, Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 2019.

² Koszovó kiemelt szerepe érthető: a függetlenségét 2008-ban egyoldalúan kikiáltó állam a versengő szerb és albán nacionalizmus melegágya, emellett a koszovói, multi-etnikus identitás kérdése is kulcsfontosságú. Koszovó részletes történetét, L.: MÁRKUSZ László: *Koszovó története. Dardániától a brüsszeli dialógusig*, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022.

³ Az ország neve 2019-ben változott hivatalosan (*erga omnes*) Észak-macedón Köztársaságra (Észak-Macedóniára), amely a görög-macedón névvitát lezáró Preszpa-megállapodás (2018) hozománya. A tanulmány egységesen az Észak-Macedónia megnevezést használja, míg – a megállapodással összhangban – az ország hivatalos nyelvére és legnagyobb etnikai közösségére macedón név alatt kerül utalás.

„amnéziát” szintén kiemeli, miszerint ők a Balkán-félsziget albán közösségei közül a legkevésbé ismertek (kutatottak), különösen ha politikai súlyukat és politikaformáló erejüket is figyelembe vesszük.⁴ Az észak-macedóniai albánok körében szerveződött politikai tömörülések kapcsán pedig annál is kevesebb elemzés látott napvilágot.

A tanulmány ezen hiányosság(ok) részleges pótlására törekszik, s célként tűzi ki az észak-macedóniai albán pártok bemutatását az ország függetlenségének kikiáltásától (1991) napjainkig, illetve a parlamenti választásokon keresztül egymáshoz és a többségi macedónok domináns pártjaihoz való viszonyuk feltérképezését. A kutatás legfőbb célja annak bizonyítása, hogy az észak-macedóniai albán politikai tömb korántsem egységes (és már az 1990-as években sem volt az); az albán politikai színtér meglehetősen tagolt és az utóbbi években a (kisebbségi) pártok közötti fokozódó verseny jellemzi. Ennek ellenére – ahogyan a tanulmány rámutat – az alapvető, az albánságot kardinálisan érintő ügyekben (OFA, Preszpa-megállapodás, nyelvtörvény, Koszovó kérdése és az euroatlanti integráció fontossága) egységes álláspontot képviselnek; a megosztottság elsősorban a belpolitikai kérdésekre korlátozódik és arra, hogy ki képviselje a legfelsőbb politikai szinteken (továbbra is) az országban élő albánokat.

Az elemzés „madártávlatból” indít, felismerve azt, hogy észak-macedóniai albánok viszonylag ismeretlenek a magyar olvasó számára. Az albán politikai tömb megértéséhez (megalakulás, politikai irányvonalak, pártok közötti versengés) ugyanis elengedhetetlen megismernünk Észak-Macedónia legnagyobb kisebbségének rövid, ámde korántsem teljeskörű történetét. Itt elsősorban az 1991 utáni belső és külső eseményekre (a macedón állam- és nemzetépítési folyamat, a koszovói háború és a 2001-es polgárháborús helyzet) fókuszálunk, valamint demográfiai adatokon keresztül igazoljuk az albánok politikai reprezentációjának szükségességét. Ezt követően kerülhet sor az elmúlt három évtized észak-macedóniai albán politikai tömbjének ismeretetésére, ahol elsősorban a folyamatra, illetve a pártok közötti törésvonalakra helyezük a hangsúlyt. Ezen dinamikák az 1994-es parlamenti választásokkal indítva kerülnek bemutatásra, kiemelve az albán pártok által elért eredményeket, koalíciókötési hajlandóságukat és feltételeiket, illetve az albán pártok közötti viszonyrendszert.

⁴ PETTIFER, James: The Albanians in western Macedonia after FYROM independence, In: Uő.: *The New Macedonian Question*, Palgrave Macmillan, New York, 2001, 137–147. p., 137. p.

Az észak-macedóniai albánok: rövid áttekintés

A tanulmány ezen részében a jugoszláv dezintegrációs folyamat során függetlenségét békés úton elnyert Észak-Macedónia történetének azon szeleteit foglaljuk össze, amelyek jelentős kihatással voltak az albán-macedón (etnikumközi) kapcsolatok fejlődésére, beleértve az albán lakosság szám elmúlt évtizedekben bekövetkezett változásait.

Földrajz, kapcsolatrendszer és demográfia

Az Észak-Macedónia területén élő albánok túlnyomó része a koszovói és szerb, kisebb része pedig az albán határ melletti járásokban él; politikai (szellemi) központjuk Tetovo, de Szkopje, Kumanovo, Gostivar, Debar és Struga városokban is a lakosság jelentős hányadát alkotják.

Az ország északnyugati részén kis túlzással egybefüggő etnikai tömböt⁵ alkotó kisebbség már az ottomán-török időktől kezdve szimbiózisban él (vagyis családi-gazdasági kapcsolatokat ápol) a Koszovóban és a dél-szerbiai Preševo-völgyben élő albánokkal. Az Albániával fenntartott politikai kapcsolatok a második világháború előestéjétől, különösen pedig az 1940-es évek végétől drasztikusan romlottak. Ennek eredményeként az Enver Hoxha vezette szocialista Albánia szakított a titói Jugoszláviával, majd az 1970-es évekre a teljes nemzetközi elzárkózás mellett döntött. A jugoszláv tagköztársaságokban élő albánoknak így Tirana helyett Pristina vált az albánság szellemi (oktatási) és politikai bázisává. Ezen összefonódásokat tetőzte az, hogy az 1960-as évek közepétől – pontosabban Aleksandar Ranković jugoszláv/szerb belügyminiszter, későbbi miniszterelnök-helyettes kegyvesztése után – Koszovó és ezzel együtt az albánok helyzete pozitív irányba mozdult el. Ennek fontos mozzanata az albán nyelvű sajtótermékek megjelenése mellett az is volt, hogy a Pristinai Egyetemen 1969-től albán nyelven is folyt rendszeres oktatás. Ennek köszönhetően az egykori Jugoszlávia albán fiataljainak politikai szocializációjára Pristinában (és nem Tiranában) került sor; ez a mai napig visszaköszön az észak-macedóniai albán pártvezetők mentalitásában.

A Balkán-félsziget országaiban a népesedési adatok (és a népszámlálások) az egyik legérzékenyebb témakört teszik ki, ennek „tankönyvi példája” pedig éppen Észak-Macedónia. Az 1948-as népszámlálás (az első a szocialista Jugoszláviában) alapján a macedónok 68,5, míg az albánok 17,1%-át tették ki a macedón tagköztársaságnak.⁶ A szláv macedónok körében az iparosodással

⁵ HÁRY Szabolcs – M. CSÁSZÁR Zsuzsa: Az albán kisebbség és oktatása Macedóniában, In: *A Balkán keresztútján: Macedónia a XXI. század elején. Balkán Füzetek No. 6*, PTE TTK FI Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja, Pécs, 2008, 60. p.

⁶ ROSSOS, Andrew: *Macedonia and the Macedonians*, Hoover Institution Press, Stanford, 2008, 256. p.

együttjáró urbanizáció, valamint a nyugati irányú kivándorlás hatására már az 1970-es évek végétől fokozatosan csökkent a születések száma; ezzel szemben a Jugoszlávia tagköztársaságaiban élő albánok körében az 1990-es évek végéig magas maradt a természetes szaporulat. Ez az albán nagycsaládos modellnek, valamint a dominánsan vidéki, mezőgazdasági termelésre épülő gazdasági „berendezkedésnek” is betudható.⁷ A statisztikai adatokban megjelenő növekvő albán lakosságszám mögött az ún. *ethnicity trading* jelensége is meghúzódhat: a folyamat során a domináns csoport tagjának vallja magát a létszámban kisebb, érdekeiket kevésbé érvényesíteni képes vallási-kisebbségi csoport; így elképzelhető, hogy a közös (muszlim) vallás mentén a census során a törökök és torbesek (macedónul beszélő muszlimok) albánnak vallották magukat. Az 1991-ben végzett országos népszámlálást az albánok bojkottálták, így csak a központi (macedón) szervek által kiadott becslésekre hagyatkozhatunk, amelyek szerint az ország lakosságának 21,7%-át alkotta a csoport, míg a macedónok 65,3%-át tették ki a népességnek. Az EBESZ közreműködésével 1994-ben „megismételt” census már közel 23%-ra tette az albán kisebbség összlakosságon belüli arányát; megjegyzendő azonban, hogy az új állampolgársági törvény diszkriminatív jellege miatt⁸ ezen népszámlálás eredményét sem fogadták el az albánok. A 2002-es census a 2,02 millió lakosú Észak-Macedóniában már 25,1%-ban állapította meg az albánok arányát (míg a macedónoknál ez 64,1%), amelyet mindkét oldal a saját etnikuma javára továbbra is felülbecsült. A legújabb népszámlálási adatokra egészen 2022-ig várni kellett:⁹ a publikált adatok szerint a csökkenő, 1,8 millió lakosú ország népességének 24,3%-a vallotta magát albánnak (29,5%, ha a diaszpórát is beleszámítjuk), míg a macedónok aránya 58,4%-ra (54,2%-ra) csökkent.¹⁰ Aho-

⁷ ÁRMÁS Julianna – NÉMETH Ferenc: Southeast European Demographic Overview II. Albania, Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Montenegro, and North Macedonia, *KKI Policy Brief*, KE-2021/5, 9. p. <https://kki.hu/wp-content/uploads/2021/11/KE_2021_50_AL_BA_KO_ME_MK_Southeast_European_Demographic_Overview_AJ_NF_1111.pdf> (letöltve: 2022. 10. 12.).

⁸ Az új állampolgársági törvény (1992) szerint az jogosult (többek között) macedón állampolgárságra, aki hitelt érdemlően bizonyítja, hogy életvitelszerűen, legalább 15 éve az országban él. Az 1980-as évektől kezdve azonban számos koszovói albán család telepedett át Észak-Macedóniába (elsősorban a szerb elnyomást megelőzendő vagy annak következményeként), akik így, az ország függetlenedése után, nem jutottak állampolgársághoz és a központi statisztikákban (népszámlálási adatok) sem jelentek meg.

⁹ A 2011-es népszámlálást a folyamat közepén leállították, mert az akkori kormánypártot alakító macedón és albán pártok nem tudtak megegyezni a census statisztikai módszertanában. L. részletesebben: DASKALOVSKI, Zhidas: Census taking and inter-ethnic relations in Macedonia, *Southeast European and Black Sea Studies*, 2013/3, 365–379. p.

¹⁰ *Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of North Macedonia, 2021 – first dataset*, State Statistical Office of the Republic of North Macedonia, 2022, <https://www.stat.gov.mk/PrikaziSooopstienie_en.aspx?rbtxt=146> (letöltve: 2022. 10. 05.).

gyan látni fogjuk, az albán–macedón viszonyt alapvetően határozza meg az ország etnikai összetételének változásától való kölcsönös félelem; ez végigkíséri a független Észak-Macedónia történetét, s kihatással van az etnikumközi kapcsolatokra és a politikai szférára is.

Albán–macedón történelem

A Jugoszlávia felbomlását kísérő időszakban (az 1990-es években) az etnikumközi kapcsolatokat „a félelem, gyanakvás és a másik démonizálása”¹¹ hatotta át. A szinte kizárólag csak a macedónok által irányított állam- és nemzetépítés folyamatába az albánok úgy érezték, hogy kevés beleszólásuk van, emellett pedig nem kívántak koszovói társaik sorsára sem jutni egy etnopolitizálásra épülő unitárius államban. Ezzel is magyarázható, hogy az 1991-es függetlenségi népszavazást miért bojkottálta az albán közösség, s válaszul 1992-ben – a koszovói, Belgrád által nem elismert 1991-es népszavazás mintájára – a többségében albánlakta észak-macedóniai járásokban miért tartottak referendumot Illirida Autonóm Köztársaság létrehozásáról. A népszavazást Szkopje nem ismerte el legitimnek; maga az ötlet – az ország etnikai alapon történő föderalizálása – a macedón döntéshozók szemében Észak-Macedónia fennmaradását fenyegette volna (és fenyegeti a mai napig). Ettől függetlenül a föderális állam létrehozásának ötlete nem halt el, mint ahogyan az albán hivatalos, állami nyelvvé emelésének és az albán zászló használatának igénye sem. A feszültségektől korántsem mentes 1990-es években több atrocitásra is sor került¹², amelyek alapvetően az albánok és macedónok egymástól való kölcsönös félelmére és bizalmatlanságára vezethetőek vissza. Ilyen, az etnikai kapcsolatok erőteljes romlása között érte az országot az 1998–99-as koszovói háború.

A szomszédban folyó fegyveres konfliktusnak jelentős hatása volt az észak-macedóniai albánokra és a szkopjei vezetésre is. A háború során a Nemzetközi Vöröskereszt adatai szerint 360 ezer koszovói albán menekült Észak-Macedónia északnyugati, határmenti részeire¹³ – azokra a területekre,

¹¹ KOPPA, Maria-Eleni: Ethnic Albanians in the former Yugoslav republic of Macedonia: Between nationality and citizenship, *Nationalism and Ethnic Politics*, Vol. 7, 4/2007, 37–65. p., 39. p.

¹² A teljesség igénye nélkül: 1993-ban letartóztatási hullám söpört végig az Illirida létrehozásáért kiállók között; 1997-ben Gostivar és Tetovo albán polgármestereit, Rufi Osmanit és Adem Demirit ítelték el a hatóságok; az 1994-ben illegálisan megnyitott, albán nyelvű Tetovói Egyetemen rendszeresen razzizáltak a macedón rendőri erők. Ebben az időszakban az albánok – hasonlóan az Ibrahim Rugova-féle békés ellenálláshoz Koszovóban – párhuzamos intézményrendszer létrehozásával is kísérleteztek, kevesebb sikerrel.

¹³ ORTAKOVSKI, T. Vladimir: Interethnic Relations and Minorities in the Republic of Macedonia, *Southeast European Politics*, Vol. 2, No. 1, May 2001, 24–45. p., 39. p.

ahol már ezt megelőzően is többségben voltak az albánok. A macedón félelem, miszerint a beáramló menekültek létszáma és az ország szociális ellátórendszerére nehezedő teher destabilizálhatja Észak-Macedóniát, nem volt alaptalan. Ezt támasztja az is alá, hogy már 1998 elején a Koszovói Felszabadítási Hadsereg (*Ushtria Çlirimtare e Kosovës*, UÇK) fegyverraktárakat hozott létre Észak-Macedónia területén, illetve az 1997-es albániai piramisjáték során az állampolgárok kezébe került fegyverkészletekből az észak-macedóniai albánok is részesültek.¹⁴ Fontos tényezőként szolgál az is, hogy az UÇK-ban számos pozíciót olyan észak-macedóniai albán töltött be, akik a szocializmus idején Nyugat-Európában már megismerkedtek a megalakulóban lévő (katonai) szervezet kulcsalakjaival; ilyenek voltak például Fazli Veliu és a 2001-es észak-macedóniai albán „ellenállás” vezetője Ali Ahmeti is, akik ekkor kerültek kapcsolatba az UÇK, majd a koszovói politika megkerülhetetlen alakjával, Hashim Thaçival.¹⁵ Póka is rámutat arra, hogy az észak-macedóniai albánok a szomszédjukban lejátszódó események hatására – és az Egyesült Államok támogatásában bízva – döntöttek úgy, hogy erőszakos eszközökhöz folyamodnak.¹⁶ Ezzel szinte párhuzamosan, az egykori UÇK-sokhoz köthető dél-szerbiai fegyveres akciók – amelyet Preševo, Medveđa és Bujanovac Felszabadító Hadserege (*Ushtria Çlirimtare e Preshevës, Medvegjës dhe Bujanocit*) néven hajtottak végre – 2000-ben az eszkaláció reális félelmét jelentették Szkopjénak, s ugyanazon évben kezdetét is vették a észak-macedón határ- és rendőrállomások ellen sporadikusan elkövetett, gerillaszerű merényletek.

Az észak-macedóniai albánok „ellenállása” a központi (macedón) kormányal szemben azonban nem volt összehasonlítható a koszovói események kimenetelével. Elterjedt ugyan az a nézet az itt létrejövő paramilitáris szervezet, a Nemzeti Felszabadítási Hadsereg (albánul: *Ushtria Çlirimtare Kombëtare*; macedónul: *Osloboditelna narodna armija*, ONA) körében, hogy Koszovóhoz hasonlóan a nemzetközi közösség (elsősorban az Egyesült Államok) továbbra is „albánbarát” politikát fog folytatni és támogatja fegyveres akcióikat. Ez nem így lett: Washington nem akart egy újabb albán válságot vagy államot a Balkánon, s a felek közötti gyors megállapodás létrejöttét hangoztatta. Ebben a légkörben került aláírásra az OFA, amely az ország 21. századi történetének politikai konstellációjaként is értelmezhető.

¹⁴ HÁRY Szabolcs: Az albán kisebbség Macedóniában, In: *Albánok, Balkán Füzetek* 9, PTE TTK FI Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja, Pécs, 2010, 97–106. p., 100 p.

¹⁵ Ethnic tensions in Macedonia, Strategic Comments, *The International Institute for Strategic Studies*, Vol. 7, 3/2001, 1–2. p. <<http://dx.doi.org/10.1080/1356788010732>> (letöltve: 2022. 10. 09.).

¹⁶ PÓKA Ferenc: A macedóniai etnikai közösségek együttlélése. Az Ohridi Keretmegállapodás, mint kisebbségvédelmi modell. Tapasztalatok, értékelések, In: *A Balkán keresztútján: Macedónia a XXI. század elején. Balkán Füzetek* 6, PTE TTK FI Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja, Pécs, 2008, 81–85. p.

Az OFA új alapokra helyezte az etnikumközi kapcsolatokat, miközben szentesítette Észak-Macedónia unitárius ámde multietnikus berendezkedését. A megállapodás így a macedón félelmet (az albán szeparatizmust) képes volt lecsökkenteni, míg az albánoknak egyenlő jogokat és arányos részvételt irányozott elő az állam- és közigazgatásban.¹⁷ Ezek közül kiemelendő a nyelvhasználatról szóló rendelkezés, amely értelmében azon járásokban, ahol a kisebbségek aránya meghaladja a 20%-ot, az ő anyanyelvük is hivatalossá válik.¹⁸ (Ugyan Észak-Macedóniában az albán mellett török, roma, bosnyák, torbes és bolgár kisebbség is őshonos, ezt a küszöböt csak az albánok tudják megugrani.) A végrehajtott rendelkezések hatására az OFA „a mai nemzetközi normák legfelső határán biztosítja a nemzeti kisebbségek egyéni és közösségi jogait”¹⁹, de gyakorlati átültetése és fogadtatása sem volt zökkenőmentes. A nacionalista macedón pártok ellenségesen vagy csupán egy kötelezően teljesítendő „listaként” tekintenek arra, míg az albán pártok többsége az OFA kereteit feszegetve – és arra hivatkozva – próbáltak (próbálnak) újabb jogszíntvényekhez jutni.²⁰ Az OFA teljeskörű átültetése a nemzeti jogba, valamint annak gyakorlati végrehajtása így elsősorban a nemzetközi közösség/szervezetek lobbitevékenységének és nyomásgyakorlásának köszönhető.²¹

Az elmúlt két évtized etnikumközi kapcsolataiban a bizalmatlanság továbbra is fennmaradt: a „párhuzamos társadalmak”, vagyis a macedónok és albánok nyelvi, kulturális és sok esetben térbeli elkülönülése nem változott, egyes esetekben pedig fokozódott. A Rossos által megfogalmazott cél, miszerint a macedón vezetésnek „a különböző, nem macedón etnikumúak lojalitását szükséges elnyerni”²² az állam stabilitásának garantálása érdekében, az albánok vonatkozásában nem sikerült. A (nacionalista) macedón nemzetépítés továbbra sem tekinti szerves részének az albánt, a politikai életben pedig mindkét fél előszeretettel használja a másikat bűnbakként vagy félelemkeltésre. Egy újabb, etnikai alapon szerveződő (korlátozott mértékű) fegyveres konfliktus esélye viszont minimális annak ellenére, hogy a 2015-ös kumanovói események mélypontot jelentettek az albán–macedón kapcsola-

¹⁷ 2004-ben például új közigazgatási struktúra (statisztikai régiók) léptek életbe, amely következtében Észak-Macedónia nyolc statisztikai régiójából az ország északnyugati részén létrejött, Tetovo központú Polog albán többségű egységet alkot.

¹⁸ Ohrid Framework Agreement, *Organization for Security and Co-operation in Europe*, 2001, <<https://www.osce.org/skopje/100622>> (letöltve: 2022. 10. 09.).

¹⁹ PÓKA: i.m., 81. p.

²⁰ BRAUN András – NÉMETH Ferenc: A foglyul ejtett állam. Politikai és intézményi válság Macedóniában, *International Relations Quarterly*, Vol. 7, No. 4, Winter/2016, 1–9. p., 5. p.

²¹ MILANOV Viktor: *A macedóniai belpolitikai válság előzményei és hatásai a macedón államságra*, KKI Tanulmányok, Külügyi és Külgazdasági Intézet, Budapest, 2017, 4. p. <https://kki.hu/assets/upload/03_KKI-tanulmany_MKD_Milanov.pdf> (letöltve: 2022. 10. 05.).

²² ROSSOS: i.m., 278. p.

tokban. Ekkor egy, a koszovói–észak-macedón határhoz közeli település rendőrségén, majd pár nappal később Kumanovo városában történt összecsapás a macedón fegyveres erők és (koszovói) albánok csoportja között.²³ Ezen, a mai napig tisztázatlan indíttatású cselekmények ellenére az etnonacionalista politizálás csupán retorikai szinten jelenik meg.

Az albán politikai tömb alakváltozásai. Pártok és pártgenerációk

Az észak-macedóniai albánság történetének megismerése segítséget nyújt a kisebbségi tömbön belül szerveződött politikai pártok bemutatásához. Az ismertetést szintén kronológiai sorrendben tesszük meg, kiemelve az adott párt/mozgalom létrejöttének kontextusát, egyben pedig generációkra osztva rendezzük el azokat a politika térképén.

A jugoszláv államalakulat utolsó évtizedében (az 1980-as években) már elkezdődött, később pedig már jogszerűvé is vált az állampártokon kívüli politizálás, politikai mozgalmak létrehozása és azok párttá szerveződése. A függetlenedését elnyerő Észak-Macedóniát – Jovevka és Gaber-Damjanovska kifejezését használva – „túlzott(mértékű) pluralizáció”²⁴ jellemezte, vagyis számtalan politikai párt alakult relatíve rövid időn belül. A szerzőpáros tipológiája szerint az ekkor létrejövő pártokat a következők szerint csoportosíthatjuk: 1) macedón nemzeti és nacionalista pártok; 2) etnikai alapon szerveződő pártok; 3) vallási alapon szerveződő pártok; 4) vidéki-agrár politikai pártok.²⁵ Az első csoportba tartozik az a két macedón párt, amely az elmúlt három évtizedben (tényleges kihívók nélkül) határozzák meg a macedón politikai tömböt; ezek a Belső Macedón Forradalmi Szervezet – Macedón Nemzeti Egység Demokratikus Pártja (*Vnatesna Makedonska Revolucionerna Organizacija – Demokratska Partija za Makedonsko Nacionalno Edinstvo*, VMRO-DPMNE) és a Macedóniai Szociáldemokrata Unió (*Socijaldemokratski Sojuz na Makedonija*, SDSM). Jelen elemzés szempontjából azonban a magukat az etnikai törésvonal mentén meghatározó pártok állnak a középpontban; ebbe a csoportba nem kizárólag az albánságon belül szerveződő pártok tartoznak, de az ország többi kisebbségének pártja is itt foglal helyet. A többi kisebbségi, etnikai alapon szerveződő párttal összevetve az albánok kivételek: amíg a többi kisebbségi párt (török, bosnyák) a megfelelő politikai reprezentáció ér-

²³ NÉMETH Ferenc: Fegyveres konfliktusok és válságkezelés Macedóniában, *International Relations Quarterly*, Vol. 6, No. 4, Winter/2015, 1–8.p., 3–4. p.

²⁴ JOVEVSKA, Aneta – GABER-DAMJANOVSKA, Nataša: *Political parties in the Republic of Macedonia*, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Saints Cyril and Methodius University, Szkopje, 2007, 3. p. <<https://www.kakanien-revisited.at/mat/ISPLR2.pdf>> (letöltve: 2022. 10. 05.).

²⁵ Uo., 3 p.

dekében általában valamelyik nagy macedón párttal közösen politizál – például közösen indulnak a választásokon –, addig az effajta politikai integráció (egyelőre) nem jellemző az albán pártokra.

Első generáció (1990-es évek)

Az albán politikai tér a macedón pártoktól függetlenül alakult ki; az albán pártok önmagukat és szavazóbázisukat – az eltérő kulturális, nyelvi, vallási hagyományok miatt – nem azokkal szemben határozták meg. Észak-Macedónia függetlenségének kinyilvánítása előtt, kihasználva a késői jugoszláv rendszer biztosította politikai pluralizmust, 1990-ben már megalakult a Nemzeti Demokratikus Párt (albánul: *Partia Demokratike Popullore*; macedónul: *Nacionalna Demokratska Partija*, NDP) és a Nevzat Halili által vezetett Demokratikus Prosperitás Pártja (*Partia Për Prosperitet Demokratik*; macedónul: *Partija za demokratski prosperitet*, PDP). Pontosan ez volt az az időszak, amikor a Pristinai Egyetemen kinevelkedett (és politikailag szocializálódott) az első generáció, amely visszatérve Tetovóba szervezett formában tudta továbbfolytatni az észak-macedóniai albánok érdekeinek képviseletét. Ugyan az NDP-t és a PDP-t is a jugoszlavizmusban nevelkedett egykori szocialista káderek irányították, az évek előrehaladtával szerepük és befolyásuk háttérbe szorult a fiatalabb és sok esetben radikálisabb elképzeléseket valló társaikhoz képest.

A létrejövő pártok között, de különösen azokon belül hamar megmutatkoztak az első törésvonalak. A PDP az évtized elején azt hirdette, hogy a párt nem kizárólag az albánok érdekeit kívánja szolgálni – vagyis nem etnikai alapon szerveződő pártként határozta meg magát –, illetve az ország területi integritását (unitárius jellegét) is tiszteletben tartotta.²⁶ Ez, a meglehetősen moderált álláspont, valamint a feltételek nélküli egyetértés Kiro Gligorovval, az ország első elnökével megosztotta a párttagságot és 1994-ben pártszakadáshoz vezetett.^{27,28} Ennek eredményeként két, Tetovóban nevelkedett, koszovói albán felmenőkkel rendelkező és a Pristinai Egyetemet alma materüknek tekintő politikus, Arbën Xhaferi és Menduh Thaçi létrehozta az Albánok Demokratikus Prosperitásáért Pártot (*Partia për Prosperitet Demokratik e Shqiptarëve në Maqedoni*; macedónul: *Partija za demokratski prosperitet na Albancite*, PDPA). A PDPA nem rejtette véka alá az albán nacionalizmusra épülő politikai elképzeléseit: a párt kiállt Észak-Macedónia föderalizálása mellett, valamint államalkotó nemzetté tette volna az albánokat.²⁹

²⁶ KOPPA: i.m., 48. p.

²⁷ PETTIFER: i.m., 140–141. p.

²⁸ A PDP-n belüli súrlódásokat már 1992-re is visszavezethetjük: a macedón rendőrök négy, békésen tüntető albánt öltek meg; a radikálisabb PDP-s kör pedig elégedetlen volt az akkori pártelnök, Abdurahman Haliti reakciójával, illetve a macedónok által dominált Belügyminisztérium elszámoltatásával.

²⁹ WOJNICKI, Jacek: *The Formation of the Party System in the Republic of Macedonia*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, Vol. 1, 2016, 157–172. p., 165. p.

Az 1990-es évek második felére a PDPA népszerűsége meghaladta a PDP-jét, amely immár csak a városias, szkopjei albánság körében tudott eredményeket elérni. Ahogyan az etnikumközi kapcsolatok egyre romlottak (vagyis minél több incidensre került sor), a Xhaferi köré szerveződő párt úgy vált egyre számottevőbb erővé. Megkerülhetetlen tényezővé – már az albán blokkon kívül is – az 1996-os önkormányzati választások után váltak, ahol Tetovo és Gostivar polgármesteri címeit is a PDPA szerezte meg.³⁰ Már készülve az 1998-as parlamenti választásokra és felmérve az albán szavazatok maximalizálásában rejlő potenciált, a PDPA és a már szintén radikálisabb álláspontot képviselő NDP közös, jobbközép platformot hozott létre 1997-ben, Demokratikus Albánok Pártja (albánul: *Partia Demokratike Shqiptare*; macedónul: *Demokratska Partija na Albancite*, DPA) néven.

Az 1990-es évek albán pártjai már szinte a megalakulásuktól kezdve nem alkottak egységes politikai tömböt. A pártok között és a párttagságon belül megosztó téma volt az, hogy miként viszonyuljanak a többségi macedón társadalomhoz és kormányzathoz, illetve a macedón állam- és nemzetépítés rájuk nézve potenciálisan diszkriminatív mivoltával. Egyetértettek abban, hogy több jogosítvány illeti meg őket, de hogy ennek mi a felső határa (például államalkotó nemzet legyen-e ez az elérendő cél) és milyen eszközökkel érik el azt, nem volt közös nevező. Amíg a PDP moderáltabb és a macedón politikusokkal együttműködő politizálás híve volt, addig a DPA által képviselt irány sokkal szélsőségesebb lett: a párt kiterjesztette volna az egész ország területére az albán nyelv használatát, Észak-Macedónia területi struktúráját pedig kantonok mintájára szervezte volna újra.³¹ Egyetlen terület volt, ahol az észak-macedóniai albán pártok között nem volt nézeteltérés: ez Koszovó ügyének fontossága és a koszovói albán függetlenedési folyamat támogatása.

Második generáció (2000-es évek)

Az észak-macedóniai albán politikai tömbben kardinális változást idézett elő a 2001-es kvázi polgárháborús helyzet. A moderáltabb PDP az új évezred elejére végérvényesen elvesztette pozícióit, átadva a helyet a DPA-nak, valamint a 2002-ben alakult Demokratikus Unió az Integrációért (albánul: *Bashkimi Demokratik për Integrim*; macedónul: *Demokratska unija za integracija*, DUI) párt-nak.

A DUI több szempontból is különleges, így az albán politikai tömörülések egy újabb generációjába sorolandó. A pártnak – és az utána következő, 2010-es években alakult formációknak – már nincsenek formális kapcsolatai az előző, jugoszláv rendszerrel. Ami a párt megalakulásának hátterét illeti, abban a

³⁰ *Macedonia's Ethnic Albanians: Bridging the Gulf*, ICG Balkans Report No. 98, International Crisis Group, Skopje/Washington, 2000, 11. p.

³¹ KOPPA: i.m., 49. p.

koszovói háborúnak és a 2001-es észak-macedóniai felkelésnek is kiemelkedő szerepe volt; a DUI ugyanis az ONA-ból (annak politikai és leszerelt katonai szárnyából) „alakult meg” és vált a 2001 utáni (poszt-OFA) politikai rendszer elsőszámú albán pártjává. Vezetője, a már korábban jó koszovói viszonya kapcsán említett Ahmeti külpolitikai céljaként az ország euro-atlanti integrációját, belpolitikai kitérésnek pedig az OFA implementálását, valamint – az utóbbi évtizedben – minél több állami pozíciót és jogköröket kíván(t) elérni.

Az albán párt, illetve Ahmeti személye 2002 után – de különösen 2008-tól – egészen a 2016-os választásokig megkerülhetetlen volt a kormányalakítások.³² Az elmúlt két évtizedben ugyanis az észak-macedóniai albán társadalom szinte teljes egészét lefedte a DUI: médiabirodalmat építettek ki, a politikai patronázs rendszere pedig megkerülhetetlenné vált a közigazgatási álláshelyek kiosztásakor. Ahmeti továbbra is az elsőszámú és legbefolyásosabb észak-macedóniai albán politikus.

Harmadik generáció (2010-es évek)

Az Ahmeti vezette DUI 2001-2002 után a legerősebb albán párttá vált, illetve az OFA utáni időszakban – a 2006-2008-os ciklust leszámítva – részese (volt) a mindenkori kormányoknak. A meglehetősen nagy dominancia, valamint, a párt nevéhez fűződő korrupciós botrányok és az albán nemzeti érdekek háttérbe szorulása indította el azt az intenzív folyamatot, amely során több, céljukat tekintve a DUI hatalmának megdöntését kívánó albán párt alakult meg.³³ Sikereik – különösen a 2016-os és 2020-as parlamenti választásokon – meglepő, egyben felkészületlenül érte a DUI-t. Ahmeti legnagyobb „szerencséjére” viszont az újonnan létrejött pártok között korántsem felhőtlen a viszony; az egyetlen, ami ténylegesen összeköti őket a DUI hatalmának megdöntése iránti akarat.

A 2010-es évekre a DPA kvázi a DUI strugai szervezeteként működött, jelentősebb eredményt vagy belső reformot a pártvezető Thaçi nem tudott (és nem is volt hajlandó) végrehajtani. Ennek következményeként a párt fiatal politikusai – élükön Ziadin Selával – új tömörülést alakítottak 2014 végén, Demokratikus Albánok Pártja – Mozgalom a Reformokért (albánul: *Lëvizja për Reforma në Partinë Demokratike Shqiptare*) néven, amely 2016-tól Albánok Szövetségeként (albánul: *Aleanca për Shqiptarët*; macedónul: *Alijanca za Albancite*,

³² A 2016-as parlamenti választások eredményét figyelembe véve az SDSM-nek ugyan szüksége volt a DUI támogatására, de az utóbbi nem volt képes önjelöltől biztosítani a macedón pártnak a parlamenti többséghez szükséges 61 mandátumot, vagyis a DUI már nem volt „királycsináló” helyzetben.

³³ ISUFI, Perparim: North Macedonia's Battle Over New Majority Unsettles Albanian Parties, *Balkan Insight*, November 8, 2021, <<https://balkaninsight.com/2021/11/08/north-macedonias-battle-over-new-majority-unsettles-albanian-parties/>> (letöltve: 2022. 10. 03.).

AA) ismeretes. Sela alapvetően nem vonja kétségbe Észak-Macedónia unitárius jellegét; egy nem területi alapon föderalizált, kétnemzeti ország vízióját propagálja.³⁴

Ebben az időszakban egy másik albán párt is alakulófélben volt. A Bilall Kasami és Afrim Gashi, egykori DUI-s politikusok által 2014-ben megalapított Besa Mozgalom (albánul: *Lëvizja Besa*) magát középboldali pártként határozza meg. Guri több hasonlóságot vél felfedezni a párt és a koszovói, Albin Kurti koszovói kormányfő vezette Önrendelkezés (albánul: *Lëvizja Vetëvendosje*) között: hasonlóan Kurti pártjához, a Besa az eddigi albán politikai pártokból – különösen a DUI-ből – kiábrándult szavazókat kívánja megszólítani és retorikai szinten egyszerre folytat bal- és jobboldali politikát.³⁵ Szintén hasonlóság, hogy a Besa előszeretettel definiálja ugyanazokkal a kifejezésekkel önmagát, mint amivel az Önrendelkezés is: „autentikus, autohton és autonóm mozgalomként”³⁶. A Besa nevéhez fűződik továbbá az is, hogy a 2020-as parlamenti választások előtt koalíciót kötött az SDSM-mel, s így közös listán (*Koalicija Možeme*) indultak; ezzel, az ország történetében először történt elmozdulás az etnikai törésvonalak mentén történő politizálástól.³⁷

2018-ban azonban törés történt a Besán belül. A Kasami vezette szárny nem kívánt az SDSM-féle kormánykoalíció tagja lenni, míg ennek lehetőségét a Gashi-féle irányzat nem vetette el.³⁸ Ezt pedig tetőzte, hogy a 2017-es helyhatósági választásokon nem szerepelt jól a párt. Ezek összessége ahhoz vezetett, hogy 2019-ben Alternatíva (*Alternativa*) néven egy újabb észak-macedóniai albán párt látott napvilágot.

Mint láthatjuk, az újonnan létrejött pártokon belül sem uralkodik egyetértés, ami a DUI legnagyobb előnye. Az észak-macedóniai albán pártok generációs áttekintéséből kitűnik, hogy korántsem beszélhetünk egy heterogén politikai közösségről: már az 1990-es évek óta legalább két (nagyobb) albán párt közül „választhatnak” a szavazók. Amíg továbbra is fennmaradt a pártok

³⁴ XHARRA, Jeta: Ziadin Sela Outlines Vision for New Macedonia, *Balkan Insight*, May 26, 2017, <<https://balkaninsight.com/2017/05/26/ziadin-sela-outlines-vision-for-a-new-macedonia-05-26-2017/>> (letöltve: 2022. 10. 05.).

³⁵ GURI, Elinda: Common features of two new political parties, Besa Movement political party in North Macedonia and the Self-determination movement party in Kosovo, *European Journal of Economics, Law and Social Sciences*, Vol. 5, No. 2, June, 2021, 504–511. p., 508. p. <<https://iipcl.org/wp-content/uploads/2021/06/047.pdf>> (letöltve: 2022. 10. 05.).

³⁶ Uo., 506. p.

³⁷ NÉMETH Ferenc: *Észak-Macedónia: megosztottság az előrehozott parlamenti választások után*, KKI Elemzések, Külügyi és Külgazdasági Intézet, Budapest, 2020, 7. p. <https://kki.hu/wp-content/uploads/2020/08/E-2020_71_nmk.pdf> (letöltve: 2022. 10. 05.).

³⁸ MARUSIC, Jakov Sinisa: Split Rocks Macedonia’s Ethnic Albanian Besa Party, *Balkan Insight*, February 9, 2018, <<https://balkaninsight.com/2018/02/09/split-rocks-albanian-opposition-party-in-macedonia-02-08-2018/>> (letöltve: 2022. 10. 03.).

egymáshoz és a többségi társadalomhoz viszonyított antagonisztikus viszonya, külpolitikai kérdésekben – mint például Koszovó és a koszovói függetlenség Észak-Macedónia általi elismerésében³⁹, a bolgár–macedón jószomszédi egyezmény és a Preszpa-megállapodás sérthetlenségében, valamint az ország euro-atlanti integrációjában egyetértés honol. Belpolitikai szempontból, különösen az egymáshoz fűződő kapcsolataikban viszonyuk konfliktusoktól terhelt; egyetértés csak az OFA-ban foglaltak tiszteletben tartásában, valamint további, alapvetően politikai természetű jogkörök megszerzésében fedezhetünk fel.

Az albán politikai pártok teljesítménye és koalícióalkotási hajlandóságuk

A tanulmány utolsó része a parlamenti választásokon keresztül mutatja be az észak-macedóniai albán pártok által elért eredményeket, koalíciókötési feltételeiket és hajlandóságukat. Az észak-macedóniai albán pártok kormányzásba való bevonása nem az OFA implementálásával kezdődött; az már az 1990-ben, félig plurális keretek között megtartott parlamenti választásokon is fennállt. Fontos viszont megjegyezni, hogy az 1990-es években az albán politikusok legtöbbször súlytalan pozíciókat kaptak; a legfontosabb (és szimbolikus) beosztásokat, mint például a külügyi, honvédelmi vagy belügyi tárcaikat, illetve a rendvédelmi szervezeteket a macedónok tartották kezükben. Az elemzés az ország függetlenedése utáni parlamenti választásokat (illetve a 2019-es elnökválasztást) veszi górcső alá és próbál támpontot nyújtani az albán–macedón politikai kapcsolatokhoz.

1994–2001: kétpárti dominancia, korlátozott érdekképviselet

Az 1994 októberében tartott parlamenti és elnökválasztáson az SDSM alkotta koalíció, valamint jelöljük, Kiro Gligorov győzedelmeskedett. Az albán pártok közötti versenyt a moderált, a központi (macedónok dominálta) vezetéssel együttműködő PDP nyerte 10 mandátummal, míg az NDP 4 parlamenti helyet szerzett. (A választások tisztességét az NDP kétségbe vonta: véleményük szerint a PDP javára jelentős választási csalás történt.⁴⁰) A PDP – a multietnikus együttélést hirdetve – készséggel lépett be az SDSM-vezette kormányba, ahol négy miniszter(helyettes)j pozíciót kapott. A négyéves ciklus során az Alkotmánybíróságba és a Legfelsőbb Bíróságba is választott a parlament albán származású bírót, valamint pár európai állomáshelyre (Belgium, Né-

³⁹ SZÁSZ József: Koszovó függetlensége – Macedónia és a macedóniai albánok álláspontja, *Külügyi Szemle*, 2008/1, 3–26. p., 17–18. p. <https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2008_01_Koszove_feggetlensege_-_M.pdf> (letöltve: 2022. 10. 05.).

⁴⁰ PETTIFER: i.m., 140. p.

metország, Svájc) észak-macedóniai albán misszióvezető került.⁴¹ Az évtized túlnyomó részének kormányzását így az SDSM–PDP tandem határozta meg.

Az 1998-as parlamenti választások idejére alapvetően változott meg a politikai hangulat Észak-Macedóniában; albán és macedón részről is a jobboldali(bb), nacionalista nézeteket valló tömörülések népszerűsége növekedett meg. Ez csúcspontot ért el a választások eredményében is, amikor a VMRO-DPMNE vezette koalíció végzett az első helyen, megelőzve az SDSM-et. A minél jobb eredmény elérése érdekében a PDP és a szélsőségesebb nézeteket hirdető DPA közös platformon indult, összesen 25 mandátumot szerezve. A választások után felálló kormány egyben a PDP tündöklésének végét is jelentette: a VMRO-DPMNE koalíciós partnerével, a középboldali Demokratikus Alternatívával (*Demokratska Alternativa*) és a 11 mandátumot képviselő DUI-val állt össze.⁴² Ezzel egy érdekes folyamat vette kezdetét, éppen a koszovói válság – és a küszöbön álló 2001-es kvázi polgárháborús események – előtt: két, etnopolitizálásra épülő párt lépett koalícióra. Ettől függetlenül a macedón párt inkább a gazdasági fejlődésre, mintsem etnopolitizálásra helyezte kormányzásának súlypontját, amíg a DPA vezető politikusai továbbra is hangoztatták nacionalista elképzeléseiket.⁴³

Az International Crisis Group elemzése szerint a koalíciónak esélye lehetett volna az etnikumközi kapcsolatok javítására, ám a győztes macedón párt, köztük Ljubčo Georgievski miniszterelnök nemzetközi kapcsolatai javítására, valamint az 1999-es elnökválasztásra használta a DPA-val való együttműködést.⁴⁴ Utóbbi kapcsán meglehetősen sikeresen: a VMRO-DPMNE jelöltje, Boris Trajkovski lett az ország államfője, akinek megválasztására buzdította az albán közösséget a DPA is. Ebben a kontextusban hangoztatta Xhaferi, a DUI vezetője, hogy „az albánok olyan politikai tényezők alkotnak [Észak-Macedóniában], amelyet nem szabad mellőzni”⁴⁵.

Az albán politikusok kormányban betöltött szerepében nem történt lényeges változás azon kívül, hogy első ízben töltötte be a miniszterelnök-helyetesi posztot albán politikus; az egyetlen „előrelépésnek” az tekinthető, hogy 2001-re a hadsereg hét négycsillagos tábornoka közül három volt albán nemzetiségű⁴⁶. A DPA volt viszont az első, aki sikeresen tudta befolyásolni a nemzeti politikát és korlátozottan, de elérni (albán) célkitűzéseket: ezek közül az

⁴¹ RAMET, P. Sabrina: Macedonia's Post-Yugoslav Reality. Corruption, Wire-Tapping, and Stolen Elections. In: Uő. (ed.): *Building Democracy in the Yugoslav Successor States. Accomplishments, Setbacks, Challenges since 1990*, Cambridge University Press, Cambridge, 2017, 287–320. p., 294. p.

⁴² A két nacionalista párt (VMRO-DPMNE és DUI) között a Demokratikus Alternativa egyfajta hídszerepet töltött be; 2000-ben azonban kiléptek a kormánykoalícióból.

⁴³ ORTAKOVSKI: i.m., 29. p.

⁴⁴ *Macedonia's Ethnic Albanians...*, 11–12. p.

⁴⁵ *Uo.*, 2. p.

⁴⁶ RAMET: i.m., 296. p.

1998-as amnesztiatörvény elfogadása említendő, amely által az évtized során elítélt legtöbb albán nemzetiségű állampolgár – például a tetovói és gostivari polgármesterek – szabadlábra kerültek. Az 1999-es elnökválasztás előtt a DPA előállt egy olyan javaslattal is, hogy létesüljön elnökhelyettesi poszt; ez viszont nem talált megfelelő fogadtatásra.⁴⁷ A folyamat, amiben az albán pártok képesek érdekérvényesítésre, az évtized végén elindult; ezt 2002 után a DUI „tökéletesítette” tovább.

2002–2015: A DUI „egyeduralma” és növekvő albán befolyás

A 2001-es kvázi polgárháborús eseményeket lezáró OFA-t az időszak négy legnagyobb pártja – macedón részről a VMRO-DPMNE és SDSM, míg albán oldalról a PDP és DPA – írta alá. A megállapodás „szentesítésében” nem vett részt az ONA, ugyanis a demilitarizált szervezetből csak 2002-ben nőtt ki hivatalosan az elkövetkező évtized albán politikai szféráját domináló DUI. Az Ahmeti által vezetett párt már a 2002-es parlamenti választások során jócskán háttérbe szorította az 1990-es éveket meghatározó albán pártokat a maga 16 mandátumával (eközben a PDP két, míg a DPA hét parlamenti helyet szerzett), s lépett koalícióba az SDSM-mel. Innentől egy új korszak vette kezdetét az észak-macedóniai belpolitikában: a DUI egyrészt az elsőszámú albán erővé vált, másrészt pedig megkerülhetetlen lett (egy kétéves periódus kivételével) a kormányalakítási folyamatban. Utóbbi egyben a kormányok stabilitását is jelentette, s ezt a „királycsináló” helyzetet a párt az elkövetkező időszakban több ízben is kihasználta az OFA-ból eredő vagy azon túlmutató jogköreik szélesítésére. Ahogy Pettifer megfogalmazza, a 2002-es választások (illetve az OFA hatására) „az albánok gyakorlati vétőjoggal rendelkeznek az állam jövőjét illetően”⁴⁸.

A 2006-os választások belpolitikai fordulópontot jelentettek a VMRO-DPMNE győzelmével. Habár a DUI-PDP koalíciója szerezte az albán pártok közül a legtöbb mandátumot (összesen tizenhetet), a jobboldali macedón párt mégis a 11 parlamenti helyet bezsebelő DPA bevonásával alakított kormányt. (Ez a döntés a VMRO-DPMNE magyarázata szerint ideológiai alapon történt, ugyanakkor a későbbiekben a DUI hevesen hangoztatta azt, hogy a legtöbb szavazatot elnyert albán pártnak van kizárólag legitimitása a kormányban való részvételre.⁴⁹) A kétéves ciklus egyben visszarendeződést és „a macedón

⁴⁷ A javaslat érdekessége, hogy az 1998-ban kormányfői székbe került Georgievski volt az egyetlen, aki az elnökhelyettesi pozíciót annak rövid fennállása alatt (1991-ben) betöltötte.

⁴⁸ PETTIFER: i.m., 138. p.

⁴⁹ POLLOZHANI, Lura: Albanian parties may potentially become kingmakers in forming the next Macedonian government, *Kosovo 2.0*, <<https://kosovotwopointzero.com/en/albanian-parties-may-potentially-become-kingmakers-forming-next-macedonian-government/>> (letöltve: 2022. 10. 05.).

és albán jobboldali pártok konszolidációját⁵⁰ jelentette az 1998–2002 közötti időszakhoz, amikor szintén a két párt alkotott koalíciós kormányt. A közös munkában azonban már lényegesen megváltozott az albán párt(ok) érdekérvényesítő képessége, amely a DUI hatalomba való visszatérésekor vált nyilvánvalóvá.

A 2008-as év szintén történelminek tekinthető, hiszen Észak-Macedóniában ekkor került sor első (de nem az utolsó) előrehozott parlamenti választásra. Ennek hátterében a NATO bukaresti csúcstalálkozója áll: a névvitára hivatkozva a NATO-tag Görögország megvétózta északi szomszédja csatlakozási folyamatát.⁵¹ (Ezen álláspontját Athén a Preszpa-megállapodás 2018-as aláírásáig fenntartotta, blokkolva Észak-Macedónia euro-atlanti integrációját.) Az előrehozott választás érdekessége, hogy azt az akkor kisebbségi szerepben politizáló DUI kezdeményezte, viszont azt a Nikola Gruevski kormányfő által vezetett VMRO-DPMNE és a DPA is támogatta. A VMRO-DPMNE vezette koalíció története legjobb eredményét érte el 63 mandátumával, ami technikailag lehetővé tette volna bármelyik albán párt bevonása nélküli kormányalakítást. A macedón párt azonban fontosnak tartotta a DUI-t: egyrészt, mindkét párt meglehetősen hangos Athén-ellenes politizálásba kezdett (ami összehozta őket), másrészt pedig a DUI képes volt csillapítani az észak-macedóniai albánok kedélyét olyan esetekben, amikor a VMRO-DPMNE retorikája – vagy a Szkopje 2014 projekt – erőteljesen nacionalistává, már-már albánellenessé vált.⁵² Erre pedig szükség is volt: az albán pártok (a DUI és a DPA) 2008–2009-ben többször is bojkottálták a törvényhozást, például a Macedón Tudományos Akadémia által kiadott enciklopédia miatt, amely nem tekintette az észak-macedóniai albánokat őshonos közösségnek, illetve lekicsinylő kifejezést használt a közösség nevesítésére.⁵³

Az egyre növekvő albán célokat fókuszba helyező DUI a 2008-as kampányában kezdte központi elemmé tenni az albán nyelv közigazgatásban való használatának egész országra való kiterjesztését. Amíg a DPA az albán közösségnek juttatandó több állami támogatást és külföldi befektetést ígért, addig az ekkorra már jócskán legerősebb albán párt az etnikai témákat karolta fel – ebbe a nyelvhasználat mellett a nagyobb állami és közigazgatási reprezen-

⁵⁰ WOJNICKI: i.m., 166. p.

⁵¹ Macedonia sues Greece for blocking NATO entry, *France24*, <<https://www.france24.com/en/20081117-macedonia-sues-greece-blocking-nato-entry-membership-name>> (letöltve: 2022. 10. 04.).

⁵² SZPALA, Marta: *Macedonia: A superficial democracy in the shadow of crises*, OSW Commentary, Centre for Eastern Studies, 2016, 6. p. <https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/commentary_206.pdf> (letöltve: 2022. 10. 04.).

⁵³ GROMES, Thorsten: *Between Impositions and Promises: Democracy in Macedonia*, PRIF-Reports No. 91, Peace Research Institute, Frankfurt, 2009, 19–20. p. <https://www.hsfk.de/fileadmin/HSFK/hsfk_downloads/prif91.pdf> (letöltve: 2022. 10. 04.).

tációt, valamint a koszovói függetlenség Észak-Macedónia általi mielőbbi elismerése⁵⁴ is beletartoztak.⁵⁵

A 2011 és 2014-ben tartott parlamenti választások nem hoztak jelentősebb változást; ezt az időszakot továbbra is a VMRO-DPMNE és a DUI „érdekházassága” határozta meg. A DUI eközben magabiztos fölényvel vezetett nemcsak az észak-macedóniai albán közösség befolyása felett, hanem parlamenti helyeit tekintve a DPA-val szemben is (2011-ben a DUI 15 és a DPA 8, míg 2014-ben a DUI 19, a DPA pedig 7 mandátumot szerzett). A belpolitikai feszültségektől (lehallgatási botrány, parlamenti bojkottok, erőszakba fulladó tüntetések) nem mentes időszakot – amely elsősorban a két, domináns macedón párt közötti hatalmi harcként írható le – követően 2016 végén tartottak előrehozott parlamenti választásokat, ahol ugyan még töretlennek bizonyult a párt népszerűsége, de az első, komolyabb repedések már napvilágot láttak.

A DUI kihívói mint a (potenciális) új „királycsinálók” (2016-)

A 2016-os parlamenti és 2019-es elnökválasztások

Már a 2016-os választások előtt a DUI tudatosan ismerte fel azt, hogy egyik macedón párt sem képes a stabil kormányzásra az albán párt bevonása nélkül; ezzel a tudással felvértezve pedig az idő előrehaladtával előtérbe kerültek az „albán követelések”, úgymint az albán nyelv országos szintre való kiterjesztése, albán származású politikusok meghatározó (állami és közigazgatási) pozíciókba való kinevezése, valamint a választási lista frissítése azon, főleg albán származású állampolgárokkal, akik életvitelszerűen nem tartózkodnak Észak-Macedóniában.⁵⁶ A DUI „megérzése” a 2016-os parlamenti választások kimenetelét látva beigazolódott: a VMRO-DPMNE és az SDSM szinte fej-fej mellett végzett, így szükségük volt albán koalíciós partnerre. Problémaként jelentkezett viszont, hogy Gruevski nacionalista, sokszor albánellenes politikája és a 2015-ös kumanovói események árnyékában egyre kevésbé tudta a DUI eladni választóinak a jobboldali párttal való együttműködést, különösen a 2017-ben esedékes helyhatósági választások előtt. A DUI vezetője, Ahmeti ugyan nyitottságot mutatott a VMRO-DPMNE-vel való koalícióra, azonban a párt színeiből kikerült polgármestereknek – mint Tetovo vezetőjének, Teuta Arifinek – már nem volt politikailag szalonképes a DUI-VMRO-DPMNE tandem.⁵⁷

⁵⁴ Észak-Macedónia 2008 októberében ismerte el Koszovó függetlenségét, diplomáciai kapcsolatokat hivatalosan azonban csak a következő évben létesítettek. A macedón és albán pártok álláspontjáról és az el(nem)ismerés dilemmáiról részletesebben L.: SZÁSZ: i.m.

⁵⁵ *Macedonia Pre-election Report*, National Democratic Institute for International Affairs, Szkopje, 2008, 2–3. p.

⁵⁶ MILANOV: i.m., 4. p.

⁵⁷ *Uo.*, 4–5. p.

A 2016-os választások már előrevetítették, hogy az észak-macedóniai albán politikai tömbben a DUI dominanciája nem kikezdehetetlen; a párt (és a DPA) eddigi legrosszabb eredményét érte el. Az előző években alakult Besa 5, míg az AA 3 parlamenti hellyel kezdte meg pályafutását a Sobranjében. Az elhúzódo koalíciós tárgyalások során a parlamentbe jutott albán pártok – a DUI, Besa, AA és DPA – 2017 elején rögzítették azon feltételeiket, amelyek garantálása mellett támogatják az azokat megvalósítani hajlandó macedón párt(ka)t; ezek közül az ország viszonyrendszerének rendezése Görögországgal és Bulgáriával egységes külpolitikai célként, belpolitikai kitűzésként pedig az albán nyelvhasználat országos szintre való kiterjesztése, valamint az albán többségű önkormányzatok állami támogatásának növelése állt.⁵⁸ A 2017-ben, Zoran Zaev vezetésével megalakult kormányban a DUI és az AA lépett be.⁶⁰ Sőt, a DUI első alkalommal vesztette el tényleges „királycsináló” szerepét: az SDSM–DUI koalíciónak 59 mandátuma volt, s csak a Sela-féle AA csatlakozásával tudták biztosítani a parlamenti többséghez szükséges 61 mandátumot. (A Besa nem csatlakozott a koalícióhoz, indoklása szerint nem kívánt az „ösellenséggel”, a DUI-val közös kormányt alkotni.)

Az ún. Tirana Platformban megfogalmazott elvárások a négyéves ciklusban teljesültek is: Talat Xhaferi, a DUI politikusa (aki 2013–14-ben honvédelmi miniszter volt) házelnök lett és számos új pozíciót szereztek maguknak az albán pártok képviselői. Ami még fontosabb, hogy 2019-ben az albán nyelv az ország teljes területén hivatalos nyelvvé vált annak ellenére, hogy az Európa Tanács Velencei Bizottságának értékelése szerint ez nemcsak túlmutat az európai sztenderdeken, de gyakorlati kivitelezése is akadályokba ütközik (például nincs elég albán–macedón tolmács).⁶¹ Az észak-macedóniai albán pártok

⁵⁸ Albanian Political Parties Demand Language Equality in Macedonia, *Radio Free Europe*, <<https://www.rferl.org/a/macedonia-albanian-parties-demand-language-equality/28219119.html>> (letöltve: 2022. 10. 05.).

⁵⁹ Az albán pártok egységes „követelményrendszere” Tirana Platform néven vált ismertté, hiszen – feltételezhetően – az Edi Rama albán kormányfóval történt egyeztetéssorozat eredményeként sikerült a négy észak-macedóniai albán pártot közös nevezőre hozni. Az állítólagos Tirana Platformban az elkövetkező években Tirana befolyásán túl az albán szecessziót is felfedezni vélték jobboldali macedónok politikusok. A Tirana Platformról L. bővebben: MEJĐINI, Fatjona: Macedonian Albanian Leaders Plot Joint Strategy in Tirana, *Balkan Insight*, December 30, 2016, <<https://balkaninsight.com/2016/12/30/tirana-gathers-leaders-of-albanian-macedonian-parties-12-30-2016/>> (letöltve: 2022. 10. 05.).

⁶⁰ Macedonia gets new government six months after elections, *Deutsche Welle*, 2017, <<https://www.dw.com/en/macedonia-gets-new-government-six-months-after-elections/a-39073477>> (letöltve: 2022. 10. 05.).

⁶¹ *Opinion on the Law on the Use of Languages*, Joggal a Demokráciáért Európai Bizottság, 2019, <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfFile=CDL-AD\(2019\)033-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfFile=CDL-AD(2019)033-e)> (letöltve: 2022. 10. 05.).

külpolitikai célja – az euro-atlanti integrációt blokkoló névvita megoldása, valamint jószomszédi viszony kialakítása Bulgáriával – szintén (átmeneti) megoldásra talált az első Zaev-kormány alatt: 2017-ben Szófia és Szkopje között Barátsági, jószomszédi és együttműködési szerződés kötött⁶², 2018-ban pedig a görög–macedón névvitát lezáró aktusként megszületett a Preszpa-megállapodás. Megállapítható, hogy az albán pártok saját érdekeiket ebben az időszakban maximalizálni tudták, amely a közös fellépésen túl a koalícióalakításban betöltött, nélkülözhetetlen szerepüknek köszönhető.

A 2020-as parlamenti választások előtt viszont érdekes epizódot jelentett a 2019-es elnökválasztás, amelyen a Besa és az AA saját albán (független) jelöltet indított Blerim Reka személyében. Nyilvánvaló volt, hogy Reka nem tud majd az SDSM és VMRO-DPMNE elnökjelöltjeivel szemben a második fordulóba jutni, de 11%-os eredménye meglepetést okozott. A DUI népszerűségvesztése pedig ismét megmutatkozott: az elnökválasztáson ugyan Stevo Pendarovskit, az SDSM jelöltjét – és a későbbi nyertest – támogatták, de az albán szavazatokat nem tudták a jelölt részére leszállítani.

A 2020-as parlamenti választások és az elmúlt évek politikai fejleményei

A 2020-as előrehozott parlamenti választások idején szintén megjelentek az albán pártok – elsősorban a DUI – részéről a politikai követelések. Ezek azonban már egyfajta populizmussal is társultak: felismerve, hogy 2016 után a párt népszerűsége egyre fogyatkozik, új, az eddigieknél is nagyobb ígéretekkel igyekezett megszólítani szavazótáborát, egyben újabb követeléseket állított a mindenkori győztes macedón párt felé. A DUI kampányában azt fogalmazta meg, hogy Észak-Macedóniának első ízben lesz albán származású miniszterelnöke Naser Ziberi személyében⁶³; ezt az álláspontot a koalíciós tárgyalások elején is hangoztatta. Ezzel párhuzamosan, annak reményében, hogy bővítse szavazóbázisát, egyfajta „ökológiai párttá” változtatta – kizárólag a kampány idejére – imázsát.⁶⁴ Így, ha nem is teljesen, de a szavazatmaximalizálás reményében a DUI két vasat tartott egyszerre a tűzben: a nacionalistább észak-ma-

⁶² *Treaty of friendship, good-neighbourliness and cooperation between the Republic of Bulgaria and the Republic of Macedonia*, Szkopje, 2017, <<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/No%20Volume/55013/Part/I-55013-08000002804f5d3c.pdf>> (letöltve: 2022. 10. 05.).

⁶³ Ugyan ez a „célkitűzés” nem valósult meg, de Ziberit 2021-ben ombudsmannak választotta a parlament.

⁶⁴ SAMARDJIEV, Aleksandar: North Macedonia: DUI, from ethnic party to ecological movement?, *Osservatorio balcani e caucaso transeuropa*, <<https://www.balcanicaucaso.org/eng/Areas/North-Macedonia/North-Macedonia-DUI-from-ethnic-party-to-ecological-movement-211674>> (letöltve: 2022. 10. 05.).

cedóniai albánok megnyerésére albán kormányfőt⁶⁵, míg a fiatalabb és nem feltételül albán szavazók számára „zöldpolitikát” ígért.⁶⁶

A kampányidőszak legnagyobb fordulatát viszont az SDSM és Besa közös választási listán való indulása jelentette; ezzel először indult egy albán-macedón „vegyes” lista a parlamenti helyekért. A DUI részéről ez jelentős felháborodást keltett, hiszen – a párt felfogása szerint – addig létezett egy olyan íratlan szabály, amely szerint az albán pártok kizárólag a választások után egyeztetnek a macedónokkal az esetleges együttműködésről; ezt a Besa felrúgta.⁶⁷ Az összefogás azonban nem tekinthető jelentős elmozdulásnak az etnikai törésvonalak mentén szerveződő politizálástól. A Besában 2018–19-ben lezajlott szakadás (a Gashi-féle vonal megalapította az Alternatívát) hatására a párt népszerűsége csökkent, így mindenképpen szüksége volt szövetségesre. Az SDSM-en belül már 2016 környékén is volt egy kisebb „albán szárny”, illetve a párt ideológiájából kiindulva hagyománya volt eddig is a kisebbség (vagyis nem macedónok) megszólításának.

A létrejövő kormánykoalícióban az első helyen végzett SDSM–Besa (46 mandátum) mellett a DUI (15 mandátum) és a DPA (1 mandátum) kapott helyet. Az AA és Alternatíva közösen indulva eddigi legjobb eredményüket, 12 helyet szereztek meg⁶⁸, de a DUI részvétele miatt nem csatlakoztak a koalícióhoz. Így a koalíciósalkotáskor a DUI újra központi szerepben találta magát: megállapodás született arról, hogy a kormány utolsó száz napjában albán származású miniszterelnöke lesz az országnak, Xhaferi megtartotta házelnöki pozícióját, és újabb, fontos állami pozíciókat kaptak a párt képviselői. Ezek közül a pénzügyminiszter (Fatmir Besimi) és a külügyminiszter (Bujar Osmani) személyei emelendők ki; ez az első alkalom, hogy a két tárcát albán politikus vezeti. A legfontosabb elért eredmény egy teljesen új pozíció létrehozása volt „a minisztériumok közötti politikai kérdések koordinációjáért felelős első miniszterelnök-helyettes” néven, amelyet Artan Grubi tölt be. Az új tisztség szerint Grubi látja el a kormányfő feladatait annak távollétében és meghatározott területeken végrehajtói jogszíványokkal is rendelkezik. Adela szerint

⁶⁵ VANGELI, Anastas: *North Macedonia political briefing: Macedonian politics in 2020*, China-CEE Institute, 2020, 3-4. p, <https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2020/05/2020_p01_North-Macedonia.pdf> (letöltve: 2022. 10. 05.).

⁶⁶ Megjegyzendő, hogy 2008 óta DUI-s politikusoké a környezetvédelmi portfólió, de pozitív irányba való elmozdulás a természet-és környezetvédelem területén a 2020 előtti években sem történt.

⁶⁷ MARUSIC, Sinisa Jakov: *New Alliance Worries North Macedonia’s Junior Ruling Party*, *Balkan Insight*, February 28, 2020, <<https://balkaninsight.com/2020/02/28/new-alliance-worries-north-macedonias-junior-ruling-party/>> (letöltve: 2022. 10. 05.).

⁶⁸ Voltak elképzelések Sela részéről egy Besa-AA-Alternatíva választási koalícióra, de a Besát vezető Kasami és az Alternatíva-vezér Gashi közötti nézeteltérések miatt ez nem valósult meg.

ezzel az SDSM vétőjogot biztosított a DUI-nak az államvezetés szinte összes területén.⁶⁹

A 2020-as parlamenti választások óta eltelt két év sem volt eseménymentes az észak-macedóniai albán pártok vonatkozásában. A 2021 őszen tartott helyhatósági választásokon elért gyenge eredmény – köztük Szkopje polgármesteri címének elvesztése – miatt Zaev lemondott kormányfői és SDSM-ben betöltött vezetői tisztségeiről.⁷⁰ A küszöbön álló kormányválságot csak fokozta, hogy pár nappal rá a Besa kilépett a koalícióból⁷¹ és a VMRO-DPMNE vezetésével bizalmatlansági indítványt kívántak indítani a kormány ellen, illetve új kormánytöbbséget megalakítani az AA, Alternatíva és a Levica⁷² bevonásával.⁷³ A bizalmatlansági indítvány azonban elbukott: Kastriot Rexhepi, a Besa parlamenti képviselője a parlamenti szavazás napján „eltűnt”, azt követően pedig már nem támogatta az SDSM-vezette kormány megbuktatását.⁷⁴ Az Alternatíva négy képviselője eközben a kormánykoalíció sorsát fenntartó szerepbe került: decemberben csatlakoztak a koalícióhoz, garantálva ezzel annak többségét a Besa képviselőinek távozása után, Zaevet pedig Dimitar Kovačevski, addigi pénzügyminiszter-helyettes váltotta a kormányfői székben.⁷⁵

A 2021 decemberére „stabilizálódó” belpolitikai helyzetben átalakultak az erőviszonyok az észak-macedóniai albán pártokon belül. A DUI és az Alternatíva – a kormánykoalíció tagjai – közelebb kerültek egymáshoz, amely többséget jelentett az addig együttműködő AA és Alternatíva között. A koalíciót el-

⁶⁹ ADELA, M. Gjorgjiska: *North Macedonia political briefing: New Coalition Government formed between SDSM and DUI*, China-CEE Institute, 2020, 2. p, <https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2020/09/2020p09_North-Macedonia.pdf> (letöltve: 2022. 10. 05.).

⁷⁰ MARUSIC, Jakov Sinisa: *North Macedonia's Political Scene in Turmoil after PM Quits*, *Balkan Insight*, November 1, 2021, <<https://balkaninsight.com/2021/11/01/north-macedonias-political-scene-in-turmoil-after-pm-quits/>> (letöltve: 2022. 10. 05.).

⁷¹ KOLEKEVSKI, Ivan: *Agriculture minister, two deputy ministers coming from Besa resign*, *MIA*, <<https://shqen.mia.mk/agriculture-minister-two-deputy-ministers-coming-from-besa-resign/>> (letöltve: 2022. 10. 05.).

⁷² A Levica egy 2015-ben alakult, első parlamenti sikereiket 2020-ban elérő, euroszkeptikus, az ország NATO-tagságát ellenző, retorikájában sokszor kisebbségellenes párt.

⁷³ SAMARDJIEV, Aleksandar: *North Macedonia: new premier, new European perspectives?* *Osservatorio balcani e caucaso transeuropa*, <<https://www.balcanicaucaso.org/eng/Areas/North-Macedonia/North-Macedonia-new-premier-new-European-perspectives-215366>> (letöltve: 2022. 10. 05.).

⁷⁴ STAMOULLI, Nektaria: *North Macedonian PM Zoran Zaev dodges no-confidence vote after MP goes missing*, *Politico*, <<https://www.politico.eu/article/no-confidence-vote-against-north-macedonia-pm-zaev-fails-in-bizarre-fashion/>> (letöltve: 2022. 10. 05.).

⁷⁵ TRKANJEC, Zeljko: *Alternative party joins coalition on North Macedonia's government*, *Euractiv*, <https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/alternative-party-joins-coalition-of-north-macedonias-government/> (letöltve: 2022. 10. 05.).

hagyó Besa eközben egyre szorosabb kapcsolatot kezdett kiépíteni az AA-val; a közös nevezőt továbbra is a DUI hatalmának megtörése adja.⁷⁶ A DUI, ami még mindig a legerősebb politikai erő az észak-macedóniai albán szintéren, már nem egy kihívók nélküli politikai térben mozog. Ezt Tetovo is tökéletesen igazolja: a 2021-es önkormányzati választásokon az Alternatívától⁷⁷, 2022 nyarán pedig a Besától szenvedett el vereséget az albán közösség központjának számító városban, elveszítve annak polgármesteri címét is, amelyet azóta a Besát vezető Kasami tölt be.⁷⁸

A 2016 utáni észak-macedóniai politikai élet turbulens jellege az albán pártok között fokozódó versenyben is megmutatkozik. A DUI egyeduralma, amelyet a 2000-es években töltött be, megtört, s kérdéses, hogy képes-e stabilizálni népszerűségét. A párt politikai befolyása – különösen pedig Ahmeti szerepe – továbbra is töretlen, sőt, növekvő tendenciát mutat.

Záró gondolatok

Az észak-macedóniai albánság és politikai képviselőjük vizsgálata egy más perspektívából világítja meg Észak-Macedónia politikai történetét. Az etnikai alapon szerveződő albán pártok történetének, egymáshoz és a macedón pártokhoz viszonyított dinamikájának, valamint a parlamenti választásokon elért eredményeinek vizsgálatán keresztül bizonyításra került, hogy korántsem beszélhetünk egy egységes – Észak-Macedónia albánságát képviselő – politikai blokkról. Éppen ellenkezőleg, a macedón pártokhoz hasonlóan már az ország függetlenségének pillanatától kezdve egy versengő albán politikai szintérral találkozhatunk; a versengés pedig az elmúlt évek tanulságai alapján egyre fokozódik. A macedón pártokkal – elsősorban a VMRO-DPMNE és az SDSM-mel – összevetve azonban több olyan témakört is azonosíthatunk, amelyekben az észak-macedóniai albán pártok között teljes az összhang. Ilyenek a fennálló hazai és nemzetközi szerződések tiszteletben tartása, az euro-atlanti integráció iránti kiállás és Koszovó ügye.

⁷⁶ M.D.: Kasami retained the leadership position in BESA, *Sloboden Pečat*, <<https://www.slobodenpecat.mk/en/kasami-ja-zadrzha-liderskata-pozicija-vo-besa/>> (letöltve: 2022. 10. 05.).

⁷⁷ TRKANJEC, Zeljko: Alternativa party to decide on joining North Macedonia's government, *Euractiv*, December 3, 2021, <https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/alternativa-party-to-decide-on-joining-north-macedonias-government/> (letöltve: 2022. 10. 05.).

⁷⁸ HALILI, Eduart: Besa Movement Wins Elections for Municipal Assembly of Tetovo, *Albanian Daily News*, August 21, 2022, <<https://albaniandailynews.com/news/besa-movement-wins-elections-for-municipal-assembly-of-tetovo>> (letöltve: 2022. 10. 05.).

Az albán pártok érdekérvényesítő képessége (vagyis többletjogosítványok „kicsikarása” és meghatározó állami pozíciók elérése) mögötti legfontosabb eszközük „királycsináló” szerepük, amelyet a 2000-es években a DUI fejlesztett tökéletesre. A koalíciókötési kényszert így ki tudták/tudják használni céljaik maximalizálására (nyelvtörvény, házelnök, külügyminiszter és ügyvivő kormányfői posztok betöltése). Az albán érdek mellett azonban eltöri az, amit az elmúlt 20-25 évben az észak-macedóniai albán közösség életszínvonalának (szocioökonómiai helyzetének) tényleges növelése érdekében tettek.⁷⁹

A tanulmány legfőbb nyitva hagyott kérdése, hogy milyen változások következhetnek be az albán politikai térben: megőrzi-e a növekvő versenyhelyzet ellenére vezető pozícióját (és kormánykoalíciós szerepét) a DUI, illetve milyen igényeket „támasztanak” legközelebb a pártok? Végezetül, előfordulhat-e – akár ismételten hatalomtechnikai okokból – az, hogy az etnikai törésvonalakon túllépve egy macedón–albán választási lista próbálkozzon a legtöbb szavazat megszerzésével; másképpen megfogalmazva, mennyire lehetséges vajon Észak-Macedóniában túllépni az etnikai megosztottságon? Ezek eldöntése a tanulmány folytatásának potenciális irányvonalait már kijelölik.

⁷⁹ *North Macedonia: In Brief*, CRS Report, Congressional Research Service, Washington, 2020, 6. p. <<https://sgp.fas.org/crs/row/R45739.pdf>> (letöltve: 2022. 10. 04.).